

Az influenza befolyása a női szervezetre.*

Dr. Engel Gábor. Egyet. rk. tanár, az országos kórház igazgatójától.

Ezen év márczius hava elején szórványosan lépett fel városunkban az influenza, mely járvány a mai orvosi nemzedék előtt csak az 1889/90. évekből ismeretes, mivel 1833 óta nem látogatott el hazánkba. Az utolsó nagy járvány, mely az egész földtekét bejárta, az orvosi szaktudományt oly előrehaladott állapotban találta, hogy ezen fertőző bántalom minden tekintetben behatóan tanulmányozható volt.

A kir. orvosegyesület kezdeményezésére hazánkban is gyűjtettek — az egész országra kiterjedőleg — észleletek, melyek szakavatott írónk Ángyán által csoportosítva és kidolgozva kerültek tudomásunkra. A bántalom kórtani meghatározásáról az ő szavait iktatom ide: »Az influenza heveny fertőző betegség, mely eddig ismeretlen, fajlagos csír által létrehozva, járványszerűleg lép fel, minden valószínűség szerint ragály útján terjed, láz és lobgerjesztő hatást fejt ki és az idegrendszerre részint izgatólag, részint gyengítőleg foly be«. E meghatározáshoz hozzátehetjük még, hogy a fajlagos mikroorganizmus Pleifer és Canon, Kitasató, Kruse, Weichselbaum vizsgálatai által megtaláltatott és ismeretes lett.

A mult nagy járvány — mert azóta kisebbek is voltak — hazánkban a népesség 40, Németországban 50, Franciaországban 75%-át támadta meg. Csodálkozom, hogy ezen valóban népbetegségnek magyar elnevezésével nem bírunk. Jankovics 1833-ban hurut-lázjárványnak írja, Csorba József náthahurutnak, Eckstein hurutos járványnak; egy régibb elnevezés, a »sziket« eredetéről nem bírok tudomással, Purjesz legújabb tankönyvébe a hurutár elnevezést

* Előadatott az E. M. E. orvosi szakosztályának 1896. máj. 8-iki szakülésén.

vette be. Az utóbbi járvány alatt, tekintettel arra, hogy az hazánkba Berlin-Bécs útján Oroszországból került, a laikusok gyakran használták az orosz nátha elnevezést.

Az influenzában egy oly bántalmat ismerünk, mely a szervezet minden szervét működésében befolyásolja: a mennyiben a kórtünetek csoportosíthatók voltak, a következő kóralakokat lehetett felállítani: a tisztán lázas, az ideges, a hurutos és a gastrikus alakokat.

Nőknél a két első alakot észleltem gyakrabban. A 1889/90. járványban úgy látszik a nők ép oly gyakran betegedtek meg, mint a férfiak és a két nem között a megbetegedési hajlamra nézve nem mutatnak különbséget az észleletek. Gyakran kiemelik azonban az észlelők, hogy egy családban történő tömeges megbetegedésnél először a női tagok lepettek meg a bántalom által, továbbá, hogy nőknél a lefolyás enyhébb és a tünetek mérsékeltebb arányban jelentkeztek, különösen a mi a fájdalomsságot és a hurutos jelenségeket illeti.

Az idei járványról — közbevetőleg — megjegyzem, hogy az esetek legnagyobb részénél a hátizmok túlérzékenységet és fájdalomsságát tapasztaltam, mely a lázas állapot megszűnte után még pár napig megmaradt.

Ruhemann említi, hogy 1889/90-ben Berlinben inkább a férfiak voltak influenzások, míg 1892-ben inkább a nők. Az előbbi járványokról 1847/48-ból d'Espine, 1836-ból Lombard, 1762-ből Rutty feljegyzik, hogy nők nagyobb számban lepettek meg a bántalom által.

Mint említém, az általam észlelt eseteknél a tisztán lázas és az ideges alakjait találtam az influenzának, illetve a kórtünetek e két alakban voltak csoportosíthatók és a hurutos valamint a gastrikus tünetek kevésbé voltak kifejlődve. Ezen észleletek alapján állithatom, hogy a nőknél a bántalom lefolyása enyhébb s az üdülés ideje rövidebb.

Míg nőknél a bántalom nem fejt ki oly káros befolyást a légző- és emésztőszervekre, mint a férfiaknál, annál gyakrabban zavarja meg a nemzőszervek élettani működését. Elkezdve az egyszerű hószámvartól egész sorozatát észlelhetjük oly rendetlenségeknek, melyeket a méhben, illetve a nemzőszervekben jelentkező

vértorlódásra vagy vérbőségre vezethetünk vissza, a nélkül, hogy ezen jelenség okát másban találhatnók fel, mint épen a bántalom specifikus befolyásában.

A legfontosabb és jellegzetes kórtani elváltozásokat a szervezet üregeinek nyákhártyáin találjuk és úgy látszik a női nemzetszervek nyákhártyái különös hajlammal bírnak a bántalom localisatiójára, minek következtében mindazon megbetegedési alakok előfordulnak, melyek a méh nyákhártyájának kóros állapotából származnak, vagy azzal összefüggésben állanak.

E sorozatban az első helyet foglalják el a havi vérzések rendtelenségei.

Ismeretes, hogy a havi vérzés megjelenése és ideje alatt úgy a kedélynek lehangoltságát, érzékenységét, mint a szervezet ellenálló képességének némi elgyengülését tapasztalhatjuk és ezekből kifolyólag a betegségek iránt bizonyos hajlandóságot észlelünk. Bár számadatokkal nem bizonyítható, de tapasztalataink alapján kétségtelen, hogy úgy a fertőző, mint más betegségeknek kezdeti időszakát igen gyakran a havi vérzés idejére vezethetjük vissza.

Az influenzánál ezt eseteim 40%-ában lehetett megállapítani, t. i. a havi vérzés a betegség alatt jelent meg, az illető által tett számítás szerint a rendes időben. Hasonló észleteket Evershed¹ is közöl. Ezen vérzés azonban az előbbiektől eltért mennyiségére és artamára nézvé. Nagyobb vérmennyiség elvesztése és a vérzési idő meghosszabbodása volt a gyakori különbség. Több beteg ijedten említette fel, hogy véralvadékokat vesztett el, mit más alkalomkor magán nem észlelt. A méhkötők mentén bizonyos fokú érzékenység, vongalási érzés szintén panasz tárgyát képezte, azon megjegyzés kíséretében, hogy azt a kinzó köhögés okozza.

A tisztulás megszűnésénél nincs meg a szokásos lassú elmaradás, hanem vagy egyszerre szűnik meg, mint havi vérzés fennakadásnál — *suppressio mensium*, — esetleg hogy pár nap múlva újra jelentkeznek, vagy gyengül majd erősödik és elhúzódik napokon át. A vérmennyiség a mi eltávozik, mindenkor több a rendesnél. Gyakori a panasz, hogy az influenza és a tisztulás multával borlevesszerű váladék távozik a hüvelyből, mely napokig eltart,

¹ Brit. m. Jour. 1890. p. 477.

lassan kevesbedik, sajtó vagy viszkető érzést támaszt a külső nemző részekre és képes felmarásokat okozni.

Ha a bántalom vérzés szünet alatt támadja meg a szervezetet, akkor, ha a havi vérzésig 6—7 napnál kevesebb időköz van hátra, a vérzés előbb jelenik meg a szokott időnél és a leírt módon foly le.

A rendellenes megjelenés ezen alakját azért tartom kiemelendőnek, hogy a következő havi vérzés e vérzéstől számított négy hétre jelenik meg és azért ezt a bántalom által siettetett havi vérzésnek kell tekintenünk, ellentétben azon méhvérezésekkel, melyek szintén az influenza folytán időközben történnek (intermenstrualis vérzések). Ezeknél a rendes időre várt tisztulás megjelenik — feltéve, hogy nem elvetelési vérzés volt, — azonban többé-kevésbé rendetlen lefolyást mutat.

Mindezen jelenségek eléggé bizonyítják, hogy az influenza mennyire befolyásolhatja a nemzőszervek elettani működését. Még feltűnőbb kórnemző hatása azon esetekben, melyekben a nemzőszervek valamely betegség következtében — különben is szenvedő állapotban vannak.

Úgy heveny, mint idült méhhurutok tekintet nélkül arra, hogy fertőző vagy vérkeringési alapon fejlődtek, rosszabbodást szenvednek. A váladék bővebb, genyes színű, a fájdalmasság növekedik, a hüvelyi rész telpuhult, duzzadt, érzékeny lesz. Egyidejűleg nem ritkán az egész méh megduzzad és a méhlob összes tünetei előtérbe lépnek. Maciejewszky, Nieberding és mások közölnek eseteket ezen alapon fejlődött méhlobokról. Élénk emlékemben van két eset, melyekben a szunnyadó méhkörüli lob felújult, egy eset ezek közül általános hashártyalobbal lethalis kimenetelt eredményezett.

A petefészkek részéről oly tüneteket nem találtam, melyekből azoknak egyidejű megbetegedésére lehetett volna következtetni t. i. sem azok megnagyobbodását, sem fájdalmasságát nem észleltem eseteimben. Valószínű azonban, hogy a petefészkek működésében is jönnek elő zavarok, melyeket ha a vizsgálattal nem is tudunk megállapítani, azok létezése mellett szólnak a havi vérzéseknél található változások és azon tünetek, melyekből a nemzőszervek többi részeinek megbetegedését állapíthatjuk meg.

Volt azonban oly eset is észlelve, hol a méhfüggelékek el voltak távolítva, a havi vérzés e miatt megszünve és az illetőnél a betegség alatt mégis bőséges méhvérzés jelentkezett, mely tehát nem reflex útján váltatott ki.

Alkalmam volt — lévén egy női intézet kezelő orvosa — serdülő korban levő nőknek megbetegedését is figyelemmel kísérni. Sápókóros és vérszegény nőknél, kikenél a havi vérzések rendetlenek, kimaradók voltak, a betegség alatt vagy után jelentkezett a vérzés és azután hosszabb ideig a rendes időközöket megtartotta. Hat esetben a legelső havi baj a betegség alatt lépett fel; ezen nőknél tehát a betegség mintegy elősegítette a fejlődöttség egyik jelének mutatkozását.

Érdekes megfigyelésnek tartom a következő három esetet: egy nőnél, ki két gyermek anyja — bár csak 25 éves, — a túlságos kövérségből magyarázhatólag a havi vérzés egy évnél tovább elmaradt, az influenza után azonban megjelent és a rendes időközöket megtartotta. Egy 34 éves és egy 36 éves nőnél, kikenél a korai climax okát szintén a túlhízottság okozta, a betegségnek hasonló eredményét észleltem

Az 1889/90. évi járványról gyűjtött adatokban az ezen viszonyokra megfigyelt és bejelentett 902 esetből 265 esetben, tehát az esetek 29·4%-ában észleltettek a havi vérzések anomaliái.

Jól tudjuk azonban, hogy tömeges megbetegedési esetekben és főleg azon kórfolyamatoknál, melyeknél a tünetek hevessége köti le figyelmünket és veszi igénybe ténykedésünket, oly kisebb zavarok, mint a havi vérzés rendetlenségei, elkerülik az észlelő orvosok figyelmét és csak olyan esetek jutnak tudomásunkra, melyekben ezen változások többé-kevésbé kifejezett kóros állapotot tüntetnek fel.

A havi vérzésnél beálló zavarok korántsem bírnak oly pathologikus jelentőséggel, mint azok, melyeket terhesség jelenléte mellett tapasztalhatunk. Általánosan tudjuk, hogy a heveny fertőző bántalmak a terhességet kedvezőtlenül befolyásolják, különösen azok, melyeknél a betegség kórhatánya által a nyakhártyák vannak inkább megtámadva, vagy lefolyásukban hosszas lázakkal vannak összekötve.

Az 1889/90. évi nagy és a két utóbbi kisebb járványról nyert

tapasztalataink arról győztek meg, hogy az influenza terhes nőknél egy komoly és a terhességre nézve káros jelentőségű fertőző bántalom. Annyi vetélést, koraszülést, megzavart rendes idejű szülést egy betegség következtében sem észleltünk, daczára annak, hogy lefolyása rövid és alig néhány napig tartó lázzal jár és a könnyebb lefolyású esetek után is úgy bekövetkeznek zavarok, mint a súlyosabb alakoknál.

Vetélést leggyakrabban az első három hónap alatt láttam; lehet, hogy a már kifejlődött lepény több ellenállási képességgel bír a szervezetet megtámadott kórtolyammal szemben. A lefolyás kevésbé heves, mint a nem befolyásolt vetélésnél és néha hosszasan elhúzódó; a vérzés aránylag csekély és a méh összehúzódások nem oly fájdalmasak, ellenben az egész méh tapintásra érzékenyebb. Láttam oly eseteket, melyekben a méh összehúzódások fájdalmasága elenyésző csekély volt.

A koraszülések gyenge vérzéssel kezdődnek, a fájdalmak néha görcsös jelleggel bírnak. A terhesség végén történő megbetegedés a szülés megindítását szokta eredményezni.

Vetélésnél a pete többnyire egészben távozik, a magzatviz véres, a magzat elég friss állapotban található, a burkok azonban könnyen szakadnak, a lepény szintén, sőt összeállása majdnem pépszerű, szétmálló. Kora és rendes idejű szüléseknél e telpuhultságot nem találtam, valószínűleg, mivel a betegséget azonnal követi a szülés, míg a vetelés néha hetek múltán következik be.

Három esetet észleltem, melyekben a méhszáj — a terhesség vége felé — csaknem két harántujjnyira tágult s daczára ennek a szülés nem következett be és a terhesség rendes végét elérte. Vérzés ezen esetekben nem mutatkozott.

A rendes idejű szüléseknél, melyeket láttam, a méh összehúzódások renyhék és aránylag fájdalmasabbak voltak, maga a szülés hosszabbra nyuló. Hasonló észleleteket közöl Amann a müncheni kórodáról.

Az Ángyán által gyűjtött adatok szerint 3745 terhes nőnél 45 esetben (1·2) koraszülés és 223 esetben (5·9) elvetélés következett be.

Ezen számok valóságában nem kétkedem, azonban tapasztalataim után ítélve úgy hiszem, hogy az esetek sokkal nagyobb szá-

zalékában történik különösen elvetélés, mely azonban nagy részben elkerüli a megfigyelést és nagyobb veszély esetén jut kezelés alá.

A gyermekágyas állapot nem mentesít az influenza ellen. Amann közli, hogy 102 gyermekágyas nő közül 64 (62·2) állotta ki a betegséget. Azoknál, kik előzetesen már átestek a bajon, a recidiva gyenge volt.

A méh visszafejlődése a lázas állapot alatt szünetel, a gyermekágyi váladék bővebb és bűzös lesz, néha kisebb vérzések jelentkeznek; a tej elválasztás megcsökken. Az első napon fellépő influenza oly tünetekkel jár, hogy gyermekágyi láz kórképét mutathatja és csakis a járvány jelenlétének tudata őrizhet meg a téves kórisme megállapításától.

Az anyával egyidejűleg a csecsemő is megkaphatja a betegséget és Comby¹ szerint valószínű, hogy a tej közvetítésével történik az átvitel.

Egy három hónapos szoptató nőnél az influenza alatt a méh megduzzadt és érzékeny lett, vérzés azonban nem jelentkezett. Két nőnél a tej elválasztás oly csökkenést szenvedett, hogy a szoptatás nem volt folytatható.

Az influenza egész kórképéből és az azt kísérő tünetekből nem tudjuk megfejteni azon befolyást, mely a nemzőszervek életani működésének megzavarásában nyilvánul. A betegség rövid ideig tart, a lázak — bár magasak — csak néhány napra terjednek, úgy az ideges, mint a gastrikus tünetek részben a lázas állapotról eredhetnek. Gondolhatunk arra, hogy talán a betegség következtében a vér minősége megváltozik vagy vasomotorikus idegbefolyásokra a véredények átjárhatóbbak lesznek és ez okozza a nyákhártya vérzéseket, de helyesebb úton járunk, ha felvesszük, hogy a szervezet nyákhártyáinak hurutja a betegség speciális mikroorganizmusai által keletkezik és tartatik fenn; más szóval a betegség mérge főleg a nyákhártyák életani működésének megzavarásában fejt ki hatását.

Csak ezen feltevéssel tudjuk megmagyarázni azon rendetlenségeket, melyeket a bántalom úgy a nem terhes mint a terhes nőknél előidéz. A nyákhártya duzzadása, vérbősége túlságos elvá-

¹ Rev. mens. d. mal. de l'enf. 1890. p. 145.

lasztást, edényrepedést és így vérzést okoz; terhesség esetén ezek elég okok a vetélés vagy koraszülés megindítására.

A légzőszervek megbetegedésével járó köhögés — mint azt Ángyán feltételezi — nem vezet szükségképen peteleválásra, ezt tüdőhurut, tüdőlobnak s főleg tüdővésznek terhességgel együttes jelenlétében is tapasztalhatjuk, legfeljebb a pete eltávozására hathat elősegítőleg, mint pl. a hasajtó önkéntelen működése.

Nagy járványok, nagy háborúk a népesség statistikailag kimutatható csökkenésével járnak, részint a magasabb halálozási arány miatt, részint a szülések kevesbedő száma által. Az 1889—90-diki járványról ez szintén kimutatható.

A halálozási adatoktól eltekintve, hiszen az influenza nem szerepel mint halál ok, csak mint más, halált okozó betegség megelőzője és közleményem e bántalomnak csak a női szervezetre való befolyására terjed ki, a szülések számának csökkenéséről akarok megemlékezni azon adatok alapján, melyek rendelkezésemre állanak.

Bloch A.¹ statistikailag kimutatja, hogy Franciaországban 1890-ben a szülések feltűnően megkevesbedtek, t. i. 42 500 szüléssel kevesebb volt, mint 1889-ben és ezt csakis az influenza befolyásának tulajdonítja. A járvány az egész országra kiterjedt és a népesség csaknem $\frac{3}{4}$ része szenvedett miatta. Minden vidéken csökkent a szülések száma, még a Bretagneban is, mely része az országnak a születések nagy számáról ismeretes. A szülések apadása feltűnő mértékben szeptember és október hónapokra esik, melyekben a december és január havi fogamzási eredményeknek kellett volna napvilágot látniuk és mely hónapokban az influenza uralkodott. Ilyen fokú csökkenés nagy fontossággal bír épen Franciaországban, melynek lakossága a legutóbbi évszázadban alig 50%-kal szaporodott, míg Angolország ugyanezen idő alatt négyszeresét, Oroszország háromszorosát érte el.

Németországban Sperling² szolgáltat adatokat: 1890-ben az egész birodalomban csökkent a szülések száma, a különbség az egész évre számítva 0.38 pro ‰-t tett ki, a mi 18,780 szülés elmaradásának felel meg. Az év szeptember és október hónapjaiban a születési arányszám csak 32.2‰, míg 1889-ben 35.8. Érdekes,

¹ Semaine med. 11. 1891.

² Deutsche med. Wochenschr. Nr. 15. 1892.

hogy 1890. decemberben az arányszám $40\cdot4\text{‰}$ -re emelkedett, mely a németországi viszonyok között a legmagasabb arányszámnak tekinthető, hol átlag $36\cdot1$ a rendesnek tartott szaporodási arányszám. Ez emelkedés azon hónapban történt fogamzások eredménye, mely már influenzamentes volt.

A hazai viszonyok megismerése végett a járványos 1890. évet megelőző és követő három év, tehát 6 év alatt történt szülésekből egy átlagos számot vettem fel és ehhez viszonyítva számítottam ki, hogy hány szülést várhattunk volna az 1890. évre.

Az átlagos szám 757,716 szülés, 1890-ben pedig született 715,850 gyermek, tehát 41,866 gyermekkel kevesebb, mint a mennyi különben várható lett volna.

Az említett 6 év szeptember és október hónapjaiban átlagos számban 128,960 gyermek született, míg 1890. évben 110,859 és így a számítás szerint 18,101 gyermekkel kevesebb. A születési arányszám hazánkban (6 évi átlag) $44\cdot84\text{‰}$, 1890-ben csak $42\cdot56\text{‰}$, tehát $2\cdot28\text{‰}$ egész évre a csökkenés.

Há csak a megelőző 1889. évvel tesszük az összehasonlítást, mint Bloch és részben Sperling tette, akkor még nagyobb különbséget találunk, t. i. 1890-ben 52,034 gyermekkel kevesebb született; szeptember és október hónapokra 19,768 szüléssel kevesebb esik.

A szülések apadásának oka több tényező közreműködésében keresendő. A járványtól mindkét nem egyaránt szenvedett és mint más fertőző bántalmak után a szervezet elgyengülése ismeretes, úgy az influenza befolyása által a férfi nemnél a nemző tehetség, a női nemnél a fogamzási képesség hanyatlott. E két tényező már magában véve elegendő magyarázatot nyújt, bár épen az influenzánál nem hagyható számításon kívül azon sok korai elvetelés, mely többnyire bőségesebb havi vérzések alakjában az észleléseket elkerüli.

Ezek alapján mondhatjuk, hogy az influenza egy komoly jelentőségű fertőző betegség, mely nemzetgazdasági tekintetből is úgy a közegészségügynek, mint az orvosi szaktudományoknak szép és hálás feladatot nyújt az ellene való küzdelemben.